

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ BAJZA.

— NEGYEDIK ÉV —

Pesten.

Martius' 17. 1840.

11. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Vallás. Munkálatai a' pesti növendék papság' magyar iskolájának (24). — Philosophia. Szontagh' Propylaeumai a' magyar philosophiához Vége. (Vecsei József). — Classica literatura. Ovid' pontusi levelei Egyedtől. Folytatás (Szenecy Imre). — Magyar tudós társaság. — Jelentések.

HAZAI LITERATURA.

Vallás.

Munkálatai a' pesti növendék papság' magyar iskolájának. Hatodik kötet. A' primás ö herczegsége' arczképével. Budán, a' magyar kir. egyetem' betüivel. VI. 346 l. Sadrét. Ára 1 ft ep.

Hogy a' catholicus papság sem elegendő ok nélkül hinni, sem szénégetői vallást követni, vagy hiveinek hirdetni nem szokott, eléggé tanúsítják azon tudományos munkálatok, mellyek a' vallás' tárgyában 's ügyében, catholicusoktól külföldön 's hazánkban kiadattak; mutatják névszerint a' pesti növendék papság' magyar iskolájának jelen hatodik kötetben közre bocsátott munkálatai is. Az iskola ugyan oda nyilatkozik: „hogy a' szellem e' kötetkésben is ugyanaz, mellyel már az előbbieken megismerkedett az olvasó“ ref. azonban azt véve észre, hogy e' kötetben a' polemiái értekezésekre különös figyelem fordított. Ezt érintőleg, így folytatja szavait az iskola: „Ha e' tárgyra nevezve valami változás történt volna is, az bizonyára nem fogna egyébből állani: mint ha ne talántán az elvek, mellyek az előbbi öt kötet' létrehozásában eldődinknek vezéricsillagul szolgáltak, ebben bizonyos határozottabb

alakot öltöttek volna magukra“. — A' jelen kötet az egyetemi theologia' köréből különféle fordított és eredeti értekezéseket foglal magában, de a' fordítások az eredetieket mind számba, mind kiterjedésre fölülhaladják. — A' különféle nemzetek' catholicus íróit jellemző vonások imigy adatnak elő(Vikl.). „Azon a' menyneiekbe elmerült komoly méltóság, mellyel a' német; azon az isten- és felebaráti égő szeretetet a' legédesebb 's legérzékenyebb hangokon ömledeztető tiszta érzés, mellyel a' francia; azon sajátserü, tiszta, világos, az örökkévalóság iránt aggodalomteli, bár néha az elke-seredésig csipős zelotai nyelv, mellyen az angol theologus szól a' religio' dolgában: képesek valának végre religiónk iránt néminemü részvétet gerjeszteni a' tiszta szívekben“.

Ezeket előre bocsátva, lássuk egyenként az értekezéseket:

I. „A' szent atyák“. Ezeket a' sz. irás után főkép olvasni, az egyháziak' legszentebb kötelessége; mert mikép a' classicusok' studiuma a' világi: úgy a' sz. atyák' olvasása az egyházi tudományokra elkerülhetlenül szükséges. —

II. „Sz. Cyprián“. Nem jól sikerült biographiai dolgozat, mellyben az áradozó, 's az isteni gondviselés' titkaiba kelletlenül mélyebben vá-

gő bevezetés, az életírásnál terjedelmesebb. — III. „Sz. Cyprián' értekezése a' halandóságról“. A' sz. atyák' fordítására nézve ref. előbbi nézeteihez ragaszkodik, 's az iskolát azokra ismét figyelmeztetni jónak tartja. — Jelen értekezés néhelyt homályos, de az egészet tekintve helyes fordítás. — IV. „A' sz. mise-szolgálatról“ Segneri után olaszból, oktatja a' fiatal egyháziakat, hogy a' sz. mise-áldozatban három visszaéléstől óvakodjanak; hogy sietve, pusztá szokásból, 's fertőztetett lélekkel az áldozathoz ne járuljanak. Az értekezés' harmadik része nem fordított. A' sok egy 's illy forma kifejezések: „ki nem látja által“ „mitől van az“ „belsőleges külsőleges“ stb. eléggé mutatják, hogy a' fordító a' magyar nyelv' természetét kellőleg még nem ismeri. — V. „A' religio' tárgyabani indifferentismusról“ francziából. Igen helyesen mondatik (a' 41k l.): „nem az a' legnagyobb nemzedék, melly szenvedélyesen ragaszkodik a' hibához, hanem az, melly nem ügyel az igazságra, melly azt megveti“. — Ref. a' fordító' értelmét néhelyt kitalálni nem tudá, mint p. o. (a' 42. l.). „Illy gyalázatos lealacsonyulásnak első oka nem annyira szellemünk' gyengésege, mint annak testnek alája vettetése“. — Ismét: (44. l.) „Nem mintha nem mindenkor létezett volna az ember' belsejében egy titkos igazságnak való ellentállás, mert ugyanis az igazság hajlandóságait zabolázza 's megalázza“. — Fontos ugyanazon lapon a' következő töredék: „szereti az ember, de mégis fél az igazságtól; természeti hajlandósága' következtében, mint boldogsága' alapját, ohajtva keresi azt: de azután, sokszor megúván igáját, bosszankodik azon, hogy azt feltalálta. Különös ellenmondát, mellyet egyedül a' philosophia soha sem fejtend meg“. — VI. „Vázolatok“ Maria József de Geramb utazása Jerusalemba, és a' Sinai hegyre című franczia munkájából. A' munkát már nagyon jó német fordításban bírjuk. Jelen vázolatok' kiadója elég ügyes volna az érdekes munkát magyarra fordítani. — VII. „Néhány levelek Milner („a' religioi vitatkozásoknak vége barátságos levelezésben egy protestans religiosus társaság 's egy romai catholicus theologus közt“ című) munkájából“. Angolból. A' fordító előjegyzetekben e' munka' eredetéről fölvilágosítást ad; azon fölül (a' 83. és 84. l.) azon elhírdet tanról: de Religione et Ecclesia sola salvifica, helyes észrevételeket közöl; mellyekhez ref.

még ezeket adja: hogy üdvösségünket egyedül az igazság eszközölheti ugyan; de az igazság' őszinte keresése nem kis fáradságába kerül mindenegyének; 's azért szükség, hogy méltányolva a' fáradsággal szerzett meggyőződést, felebarátunk' vallásáról ítéletünk mindenkor szeretettel legyen fűszerezve. *Error, ugyan, immensum habet*; de nagy részben igaz, mit Salvianus (Lib. V. de provid. Dei) az arianusokról mond: *veritas apud nos est, sed illi apud se esse praesumunt. Honor Dei apud nos est, sed illi hoc arbitrantur honorem divinitatis esse, quod credunt. Inofficiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis officium. Errant ergo, sed bono animo errant, non odio sed affectu Dei, honorare se Deum atque amare credentes. Quamvis non habeant rectam fidem, illi tamen hoc perfectam Dei existimant charitatem. Qualiter pro hoc ipso falsae opinionis errore in die judicii puniendi sint, nemo scit nisi iudex* *). — VIII. „Az egyház a' catholicusok' értelmében“ Korunk' legmélyebben látó catholicus hittudós, Möhler János', munkájából. Az értekezés eredetiben ugyan remek, de a' fordításban néhelyt homály 'akasztja meg az olvasót. A' szabatosb fordítás' töredékeiből álljon itt mutatóványul az értekezés' befejezése (a' 140. l.) „Igaz, hogy voltak papok, püspökök és pápák lelkiösmeretlenek, kik ott is, hol csak tőlök függő szebb jövődőt teremteni, elmulaszták. Ezen 's más hasonló vallomásoktól nem kell elborzadni a' catholicusoknak; nem is borzadtak ok azoktól, hiszen céliránytalan volna erre törekedni, midőn a' protestansok teljes, soha le nem győzhető bizonyosságot foglalnak magokban azon hanyagságról, melly az egyházban a' 15ik században uralkodott: soha sem kaphatott volna erőre olly tanítás, mint az övék, 's annál kevesbbé terjesztethetett volna olly messzire, ha az egyes tanítók és papok tisztöknek megfelelnek. Valóban nem csekélynek kellett lenni a' tudatlanságnak, melly a' reformatio' systemáját elfogadhatónak találhatta; 's ez azon pont, mellyből kiindulva a' catholicusok és protestansok egykornagy tömegekben fognak találkozni, keztenyujtva egymásnak, 's akkor mind a' két félnek büne' érzetében fel kell kiáltani: Mind ketten hibáztunk, csak az egyház az, melly

*) Ha ezeket Fűsüs és Lugossy figyelemre méltatják, Strausst az igen következetes protestans criticust, Herostratusnak, szentségtáposonak, belyegezni nem fogják.

hibázni nem tud; mi mindnyájan vétkeztünk, csak az egyház tiszta és mocsoktalan e' földön!" — Azonban, szó nélkül nem hagyhatja ref. a' fordítónak jegyzékben tett állítását (144. l.): „A' catholicus bátran halad előre, rendszere' igazságai örökre rendületlenül megalapítvák, 's ő csak azok' megismerése' 's rólok való meggyőződése' ügyében fáradozik, míg a' protestans előre igazságot keres és talál, a' mint neki tetszik“. Ez hibásan állítatik; mert noha a' protestansoknál mindenki a' vallás' tárgyában maga itél, 's maga bíraskodik, de azért állítani nem lehet, hogy *tetszése szerint* keres és talál igazságot*) — IX. A' catholica hit „Allgemeiner Religions- und Kirchenfreund“ című folyóirathól. Tiszta, hibátlan nyelv jellemzi ezen fontos, a' catholica vallást legszebb oldalairól ismertető, elleneinek vádjai alól fölmentő 's a' catholica hitet mintegy dióba szorított értekezést; 's azért ohajtható volna, hogy illy nemű dolgozatok külön nyomatva a' nagy közönség' kezére juthatnának! — X. „Paraenesis“. Fiaihoz és leányaihoz gr. Stolberg Fridrik Leopold. A' szeplőtelen szív' mélyéből lehangzó szöveget méltó mindenki figyelmére.

A' munkálatok' második részében közölnetnek az eredeti darabok, névszerint: I. négy verszetet a) Nabuchodonosor. b) Zsidónép. c) Judith. d) Holofernes. — II. „Erdölcsi képek levelekben“. Az író (213 l.) többet mond, 's mélyebbre ereszkedik, hogysem tapasztalása 's tanulmányai engedhetik. — Egyébként hasznos és szép észrevételek vannak elhintve az özőnlő de tiszta nyelvű előadásban. — III. „Az első keresztények' hitéről“. Ezen értekezésben ref. semmi érdekeset nem talált. — IV. „Néhány vonások Széchenyi György' esztergami érsek' életéből“. Igen érdekes életírás. Ő al-

*) Ref. e' tárgyban Lugossy' szövegére adott válaszában a' Figyel. 1839ki 41ik számában már egyszer nezeit az olvasó közönséggel közlé. Később (a' Figyel. 51 és 52ik számában) Füsü András reform. paptól, és Lugossy Józseftől ismét megtámadtattott. De a' részrehajlatlan olvasó figyelmes vizsgálat után észre veheti, hogy ref. válasza alapos volt, mert ellenei más szavakkal ugyan azt mondták, sőt systematice be is bizonyították, mit a' ref. állított. Mit, ha helyt nyere, ugyan ezen folyóiratban, mihelyt hivatalos foglalatosságai engedik, ref. megmutatni késznek nyilatkozik. Addig is igen tisztelt elleneinek az igazság' bekesség' és szeretet' istenének nevében szíves üdvözlötet küld.

ta vétetett be és erősített meg törvényszerűleg az 1687ki országgyűlésen a' Jesuita rend, melly mind addig hazánkban is üdvös volt, míg körén túl nem vágva, 's az apostoli buzgóságot szerfölötti kincsvágygyal nem szeplősítve, a' nép' 's ifjuság' nevelésével foglalkozott. A' rend, mint tudva van, eltöröltetett és visszaállítatott. 'S most ismét vannak, kik arra függesztik szemeiket, 's tőle várják az elromlott világ' megtérítését, 's az elharapozott roszak' gyökeres orvoslását. Azonban maga e' szó: „Jesuita“ 's még inkább az ebből származott „Jesuitismus“ (melly egyébíránt minden rangu, rendü 's öltönyü embereket illethet) sokak előtt olly kellemetlen valami, hogy ollyasoktól, kik e' nevet viselik, a' gyógyszert mint jól ismert 's azért gyűlölt kéztől elfogadni, határozottan fognak vonakodni! — Széchenyi Györgynek a' nyilvános és sz. czélokra tett 's 4.445.800 pengő forintra menő adakozásai, mutatják, hogy isten' áldása van azokon, kik embertársukat 's a' köz jót segíteni hajlandók. — V. „Függelék“ Vischeringi báró Droste Kelemen August kölni érsek' ügye, egy protestanstól védelmezve. Ref. úgy véli, hogy ezen ügy az emberiség' törvényszéke előtt már meg van itélve; az időnek mindenható ura az ítéletet, mikor szükséges leend, bizonyosan végrehajlandja. Az igaz catholicusok addig Péter apostol' tanácsát követendik: *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est spe: sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in christo conversationem; melius est enim beneficientes, si voluntas Dei velit, pati, quam malefacientes.* I. Pét. 3, 15—17.

Vége: „Egykét szó tétetik a' magyar iskoláról“ mellyből kitetszik, minő akadályokkal kelle küzdenie, hogy vallásáról magyarul lehessen szölgania! Most azonban a' magyar egyház' ezen nevezetes nevelő intézete e' tekintetben is olly férfiu' kormányára bízott, ki eddigi minden helyzetében sok jónak szerzője volt, 's kinn bizonyosan mulni nem fog, hogy az iskola, ha gyarapólni akar, legvidámabb gyarapulást nyerhessen. 24.

Philosophia.

Propylaeumok a magyar philosophiához.
Irla Szontagh Gusztáv. stb.

(Vége).

A' mi a' philosophia' határit illeti: a' skót iskola szerint a' philosophia' egyedüli feladata: az emberi szellem' tüneményei megismerése; innen neveztetik az *szelemtudománynak* is. A' skót iskola tehát a' philosophiától a' metaphysicai kérdéseket egészen kiküszöböli. Itt szerzünk helyesen jegyzi meg, hogy a' mi iránt eszünk kérdést támaszt, arra feleletet is kell adnia; következésképen azon kérdések' kiküszöbölését helyben nem hagyhatja, 's nem is nyughatik meg míg, a' legrosszabb esetben, meg nem győződik, hogy a' feltett kérdés' teljes feloldása az emberi tehetségek' korlátait felülhaladja; mert ez is felelet 's ekkor legalább bizonyosak lehetünk, hogy e' tekintetben semmi bizonyost nem tudhatunk, az emberiség' túl nem hágható határin állunk, 's győzhetlen tudatlanságunkban megnyugszunk.

A' skót philosophusoknak, a' philosophiai igazságok' feltételeit illető nézeteikre nézve, nem egyezhetik azon bölcselkedőkkel, kik a' skót philosophusokat gáncsolták azon állításokért, hogy az előleges igazságokat (principles of common sense, self-evident truths) *öszönileg hisszük*, mivel ki nem látja — mond — hogy e' kitétel képes, 's nem egyebet tesz, mint hogy az előleges igazságok mint eredetiek, valóban behizonyíthatlanok, mert hiszen ezek épen elvei, 's feltételei minden bizonyításoknak. Nézetökben osztozik, hogy az emberi ismeretek nem általánosak, de azért nem is csatlódások, — nem isteniek, hanem emberfélék.

A' német philosophiát Leibnitzon kezdi, mivel az állította azt független lábba. A' Leibnitz' elme' szüleményeinek rendezője Wolf leve. Ennek módszerére jól jegyzi meg, mikép a' mathematicai módszer a' philosophiára, tárgya' különbsége miatt, épen nem alkalmazható, s Wolf azt használva, a' legrosszabb formalismusba süllyedt. Wolf' dogmatismusa — mond — és Hume' scepticismusa felélesztették Kantot, 's az első ellen a' tapasztalás' mellözhetlenségét, a' második ellen pedig az előleges fogalmak' eredeti törvényességét bizonyítja be.

A' Kant' elméleti philosophiájára, 's jelesen a' tiszta ész' criticájára azon helyes megjegyzést teszi, hogy benne az *ész* nevezet igen

határozatlan, a' mennyiben az egyszer szellem helyett áll, máskor az eszmék' tehetségét jelentí kizárólag; — hogy benne az elméleti 's gyakorlati ész *ellenmondásban áll*. Kant' állítását: hogy a' szemlélődés a' tapasztaláson túl nem hághat, méltán roszalja, 's az isten' lete' cosmologiai 's physico-theologiai megmutatásait illendő határok közt helyesli; valamint Jouffroy' azon állítását is, hogy Kant, azon vitatása által, hogy egész természetismeretünk pusztán alanyi, eszünkben a' scepticismusnak szinte törvényes helyet igyekezett kieszközleni. Kant' fél idealismusa — mond tovább — fejletlenül nem maradhatott, ismeretünknek alanyi korlátoltságából ki kellett vergődnie. 'S im eljőve Fichte 's a' mi Kantnál csak *fél*, nála már *egész*; — általános *énje* már mindenható erővel eszményileg teremt embert, istent, és világot. Ezen túlság megdöbbsenti Schellinget; átlátja, hogy az alanyi elem egészen elnyelé a' tárgyilagost, hogy neki a' valóságot jogaiha vissza kell állítani 's egyszersmind a' Kant által ismeretünk ellen támasztott kételkedést szét oszlatni. Visszatér tehát Plotinhoz, sőt Platonhoz, 's a' gondolkodás' és let' alanyi és tárgyilagós *azonosságát* tevén elmélete' alapjául, általános tudást törekszik előállítani. Hegel' bölcsellete szintazon hypothesisen nyugszik, szint azon czélt tűzi ki magának, csakhogy tetteit dialecticai úton igyekszik meghatározni. Ez — mond — a' német általános philosophia' kifejlődése 's Kantali egybeköttetésének természethistoriája (l. 220—4).

Kantról azokra tér, kik Németországban jelenleg a' criticismust kitűnő sikerrel folytatják, javítják; Krugra 's Friesre 's ez utóbbit a' criticismus' legszerencsésb kifejtőjének, 's a' most élő német philosophusok közt a' legjózanabb, 's legmélyebb gondolkodónak itéli. — A' Fichte, Schelling, és Hegel' tanjait terjedelmesebben Beneke után adja elő.

A' francia újabb philosophiát Descartes-tal kezdi, kinek rationalisticai rendszerét Voltaire buktatta meg, ragyogó elméjével Locke' empirismust pártolván. Ezen empirismust utóbb Condillac rendszerbe foglalá, 's ez azon híres *sensualismus*, mely a' forradalom előtt uralkodóvá lön, 's Helvetius' 's Holbach' munkáikban a' legvastagabb materialismussá fajult. A' forradalom alatt — mond — a' philosophia elnémult. A' mint pedig a' nemzeti intézet munkálkodását elkezdé, a' sensualismus, *ideologia*

név alatt, fejét ismét fölemelé. A' consularatus alatt a' philosophia ismét elenyészett, mert Napoleon az ideológiának barátja nem volt. — A' forradalom a' materialistiai philosophia' *vallás-talanságának* tulajdonított: erősíteni, támogatni kellett tehát a' trónt *vallás* által. Így tünt fel a' *theologiai iskola*, mely elvét isteni tekintetben vagy kijelentésben állítja fel. Erre jól jegyzi meg, hogy ha a' philosophia tekintettől tétetik függővé, az többé nem az ész' tudománya, vagy nem philosophia. Ezen iskola' fő dogmáját az *eredeti bünt* helyesen, az ebből koholt eredményeket még helyesebben 's méltóbban röjja meg. — A' *juliusi napok* — mond — a' Bourbonok' trónjával megdönték a' theologiai iskola' tanítószékeit is, 's az *eclecticismus*, mely már a' restauratio alatt kezdte csirázni, kifejlődék 's uralkodóvá lön. Ezen eclecticismus szerinte is, nem gondolatlan összehalmozása a' réginek 's újnak, hanem a' minden tudományok' művelése mellett használt mód, mely szerint a' tudósok, a' már előttök tett igaz fölfedezésekkel, azokat a' hamisaktól megtisztítva, mint rájok szállt tudományos örökséggel bírnak, 's azt saját nézeteikkel 's tapasztalásaikkal szaporítva, a' literatura' öregbítésére használják. — De ha a' francia philosophiai jelen iskola' módszere ez: ref. kérdi, ha vajjon nem sértés-e azt, a' *systematismusnak* ellenébe tett, 's a' *syncretismusmal* egy jelentésű *eclecticismusmal* bélyegezni? — Előadja ennek kifejlése' történetét. Royer-Collard — mond — a' Reid' philosophiájával megbuktatá Condillac' sensualismusát. Utána Cousin a' kezdett munkát nem csak folytatta, hanem öregbíté is azt, az eclecticismust — vagy helyesebben szólva, a' lélektani módszert — uralkodóvá tevén. Ezen munkát folytatják most épen, Damiron és Jouffroy, mindkettő Párisban a' nemzet tapssal fogadja, 's buzdítja nemes szándékaikat. (l. 258 — 269).

Az eddig nevezett három fő iskolát előadására nézve így jellemzi: a' skót iskola világos, lehetőségig népszerű, tárgyát alaposan kimeríteni ügyekezö, minden tételeiben a' józan észre hallgató; az eclecticismus' hősei élénkek, világosak, lelkesek, 's stilsticai formáik' tökéletességére nézve első rangúak; a' németek' bélyege a' szemlélődési merészség, mélység, 's homály.

Szerzőnk leginkább a' francia philosophiához hajlik, okokkal ajánlja, hogy azt mi

magyarok kifejlésében figyelmes szemekkel kísérjük, 's előkelőleg méltányoljunk. — Igaz ugyan, hogy e' philosophiára különösen a' németek közül többen — mit a' mult évi Tudománytár' szeptemberi füzetéből is láthatni — megvetéssel tekintenek; azt a' philosophia' nevére is méltatlannak mondják. De itt természetesen a' dolgot csak az döntheti el: mit értünk a' *philosophián*? — Ha ez nem egyéb, mint Fichte szerint: „das wahre Gegenheil des Lebens“; — ha a' Schelling' régiebb véleménye szerint: „die Philosophie ist nur dadurch Philosophie, dass sie dem Verstande, und damit noch mehr dem gesunden Menschenverstande gerade entgegen gesetzt ist: úgy igaz hogy a' *philosophiát* a' francziáknál hiában keressük. De ha a' philosophián olly észbeli tudományt értünk, mellynek fő czélja, az embert rendeltetésével, 's erre való eljuthatás' eszközeivel megismerkedtetni: úgy, magoknak az el nem fogúlt gondolkodó németeknek — millyen jelesen a' Damiron' Essai sur l'histoire de la philosophie en France au XIX siècle. Paris. 1828. című — munkájának, a' hálai Literaturai-Ujsághani bírálója; millyen higgadtabb gondolkodása után maga Schelling — ítélete szerint is, ha szinte azt a' francziáknál már készen, fel nem találhatjuk is, legalább arra az általok választott úton, velök együtt aligha sikeretlenül törekvendenék.

Befejezésül egy pillanatot vet philosophiai literaturánk' állapotjára. Itt megemlíti mikép régiebb philosophusaink' munkái jobbadán csak *compilatiók* voltak. Mióta azonban a' m. tudós társaság philosophiai jutalomkérdéseket hirdet, úgy látszik — mond — mintha philosophiai literaturánk a' *compilatio*' studiumából magasabb, önállóbb fokra emelkednék. Ezt bizonyítják, *Hetényi János* és *Balogh Pál* 1834ben korszoruzott pályamunkáikon kívül, több philosophiai munkák 's értekezések. — Itt szükségesnek tartja ref. kiemelni szerző' azon értelmét, miért kell önálló, annál fogva magyar philosophiára törekednünk: azért is, nehogy a' *magyar philosophia*' nevezete, minden jó czélja mellett, sérelmére félre értessek. „A' *compilatio*“ — mond — „örökké csak azt másolja 's ismétli, mi már a' világliteraturában létezik; általa tehát a' világ'végeig semmiféle tudományt elébb nem lehet vinni. Ha tehát philosophiai literaturánkban haladni akarunk: *önálló philosophiára kell emelkednünk*. A' philosophia már

általán 's lényénél fogva a' legszabadabb tudomány; kénytelenek vagyunk önállólag philosophálni; mert magunkat abban, mi igaz, és jó, erkölcsi természetünkénél fogva függetlenül kell határoznunk. Útmutatást, oktatást a' philosophálásra igen is nyerhetünk, sőt valamely philosophiát historice meg is tanulhatunk: de szabad vizsgálat nélkül önálló philosophiához már annál fogva sem juthatunk, mivel ez mint igenleges tudomány még nem is létezik. Önálló philosophiától függ tehát a' philosophia' megállapodhatása, előmenetele hazánkban, 's ezen követelést szintűgy teljesíthetjük, mint akármely más nemzet' tudósai; mert a' philosophianak kútfejei, a' világ' philosophiája, 's e' tudomány' tárgya a' természetben, az ember, 's öntudata, nekünk is szintűgy tárva állanak, mint nekik. — Ha pedig e' feltételeket teljesítendjük, akkor saját, önálló, akkor magyar philosophiával fogunk birni: azaz tárgyára ugyan nem, de szellemre 's előadásra a' többi művelt nemzetekéitől különbözövel, úgy, mint a' nyelvcsokás megkülönbözteti a' német philosophiát a' francziától, ezt pedig az angoltól stb.; mert minden nemzetnek képzetmódja, mint az egyedeké különbözö. 'S ím itt igazolhatom merészségemet, melly szerint munkámat propylaeumoknak a' magyar philosophiához czimezni bátorkodtam. E' ezim jeleli ki szándékom' kellő középpontját 's felette sajnálnám, ha valaki azt tudatlanságból, vagy önhittségből eredtetnek tartaná. Nem ismeretlen ugyan előttem, mikép elvontan képzelve, csak egy igazi philosophia létezik, mellyre kirekesztő szabadságot egy nemzet sem bír, mert az emberiség' tulajdona: de tudom azt is egyszersmind, hogy ezen egy igazi philosophia eddig még inkább eszmében, mint valóságban létezik, 's hogy a' tudós világ minden eddigi fáradozásait annak kiállítására csak többé, vagy kevesbbé sikerült probatételek, eszménye' megközelítésére. Birjunk tehát csak egyszer önálló philosophiát, 's birandunk a' nyelvcsokás teljes jogával úgy nevezhető magyar philosophiát is. Fog-e ez azonban eredményeimmel megegyezni? — ezt a' tapasztalás bizonyítandja be; alapnézetemet legalább melly abban áll: hogy kirekesztőleg sem előlegesen, sem utólagosan ne philosopháljunk, nem féltem, 's ettől függ a' követendő módszer, ettől a' felállítandó rendszer. Hazánk' földje dél és éjszak közt, a' közép vonalon terül el, 's nemzetünk' szellemében az

érzékiség és ész közt ritka egyensúly találató, mellynél fogva félszeg empiricai vagy rationalistiai kicsapongásokra nem hajlandó. Ez biztat" (l. 279—281). — „Nationalphilosophie ist die einem Volke eigenthümliche Art zu philosophiren. Dass es dergleichen gebe, lässt sich eben so wenig leugnen: als dass es Nationalphysiognomien oder volkthümliche Körpergestaltungen, in sonderheit Schaedel- und Gesichtsbildungen, gebe“ — derék philosophus mondja! A' nemzeti philosophia' eszméje tehát nem épen szerzőnk' ötlete nem chimaera. —

Szerző' nyelve itt is, mint mindenütt, tiszta, gondos; előadása világos, kedves, élénk, tárgyához mért. Írásában a' haszon nélküli hiányjeleket mellözö takarékl' elvét követi. Papirosa finom, nyomtatása szép 's szinte hibátlan.

Befejezi ref. ismertetését azon nyilatkozással, mikép a' jelen munkánál philosophiai literaturánk' ezen ágában czélszerűbbet, jobbat nem tart; 's ezért, philosophiai literaturánk' javára ohajtja, hogy a' derék szerző az ügyes kezekkel rakott „Propylaeumok“ mögött emelkedendő magyar philosophia' épületén minél többet, minél tovább dolgozzék*).

Vecsei József.

Classica literatura.

Publicus Ovidius Naso' levelei vagy pontusi elegiái. IV. könyv. Fordította Egyed Antal, stb., stb.

(Folytatás).

D) Ugyan azon czélből — hogy a' vers kimenjen — többféle szabadságokkal élt. Egy régi vers' értelménél fogva sok szabad ugyan a' költészeknek: azonban szép volna mértékes versekre olly igen alkalmas nyelvünkön a' nehézségeket másként győzni le, 's nem mindjárt szabadsághoz folyamodni; vagy illenék legalább következetesnek lenni. — E' rovatba tartozik:

a) némely szótagok' kényszeríti megnyújtása vagy rövidítése. Példaúl: Mellettünk állván ítélete a' torolónak. — 91. l. Naso, kit őnn esze stb. — 73. l. gyümölcsöz — 74. l. dicsé-

*) Ref. f. t. Fejér György urnak a' „Propylaeumokra“ (Tud. Gy. 1859. X. köt.) tett észrevételeit mellőzte, részint mivel anticriticat írni czélja nem volt; részint mivel tudja, mikép szokra nézve a' megbírt szerző más védelmére nem szorult.

resen — 88. l. *vigadalomra*. — 56. l. Naso küszönti *busan*; de az 59. l. „Rögzötté vált a *bú* hennem stb. — Hasonlóképp: *emlékezet*, és *emlekezet*; *így*:

68. l. Tégy úgy mint én, és mivel ennél jobb az az ország,
Ott engem mindég(ig) emlékezetbe szorits.

Mellesleg tekintsünk mint már ezelőtt néhány-szor, összehasonlítás végett az eredetinek szépségére:

Redde vicem, et quoniam regio felicior ista est,
Istic me memori pectore semper habe.

85. l. A' diadalmi napon minden öröme virad;
a' 41. lapon pedig: *díadalomt*, 's 90iken: *díjadalomra*. — 111. l. *Décember*, 123. l. *december*. — Végre a' latin szavaknál majd megtartja az eredetiek' mértékét, p. o. Géta, Germánicus, Vénus: majd nem, p. o. 19. l. *Cupido*. — 58. *Hírás*. — 51. l. *forum*. stb.

b) a' tulajdon neveknek legnagyobb önkény szerinti végzete, mint: *Sabinus*, *Montan*, *Phrigy*, *Hercul*, *Sexte* stb. *Így*:

139. l. 'S Hercultal feldült Tróját danló Camerinus,
(Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam).

106. l. Sexte hasonkép én nem utolsó rész vagyondból.
(Sic ego pars rerum non ultima Sexte tuarum).

c) néhány új vagy új értelemben vett szó.
Példaúl:

29. l. Hogy *fonyarad* több év tartani lássa kezed.

83. l. Juharfa *fonyart* = Sceptra acerna. — 48. l. *káb* = culpa.

84. l. A' mikor *bujályra* tanítlak = dun te lascive docemus.

86. l. Itt vagy, 's nem tudod, itt te jeles társ! *messzed* alatt is.

(Hic es et ignoras, et ades celeberrimus hospes).

57. l. E' lezelet hogy irám enkezeimmel, *ajangsz*.
(Cognitane est nostra litera facta manu?)

89. l. kétkedve *ajangok* = dubia est sententia nobis.

131. l. Kérésem sem *ajáng* = nec dubitans oro.

Ajangui annyit tesz, mint szemérmesen vonakodni.

99. l. Gyapju helyett a' nők török a' Ceresnek *adányát*.
(Faemina pro lana Cerealia munera frangit.)

47. l. Égi barátságnaq tisztos neve áru darab most,
's az mintegy lustos czéda *adányra* sovárg.
(Illud amicitiae quondam venerabile nomen Prostat, et in questu pro meretrice sedet)

53. l. És *amomat* öntsön stb.

51. l. 'S pesthumi rózsá' szagát gyözi *körömke* előbb.
(Caltaque pestanas vincet odore rosas).

56. l. Szégyen *esényt* követés, 's a' sorsnak eresztini barátját,

És ha szerencsétlen fogni tagadni övé.

(Turpe sequi casum, et fortunae cedere amicum,
Et nisi sit felix, esse negare suum),

Valóban egyetlenegy magyarázó jegyzetke sem lévén a' könyvhöz csatolva, illy helyeknél a' fordítás' megértése végett az eredetihez szükség folyamodni.

d) a' nyelvhibák, mellyek, elhiszem, nem tudatlanságból, hanem *szorultságból* csuszta be. Példaúl:

99. l. Azt olly szívvel, milly adja, fogadni ne *késs*.

48. l. De valamennyi fölött úgy *latsza* ki a' te *erényed*.

Illyenek továbbá: 19. l. *vetöde* — 21. l. *találkoza* — 22. l. *küszköde* — 24. l. *történhete* —

40. l. *pirosla* — 68. l. *tetsze*. — 81. l. *érkeze*.

107. l. *kések(ém)*. — 135. l. *összeszuzóda hajóm*.

Az említett szorultságból nyelve, minden új szó nélkül is, néha csaknem érthetetlen. Példaúl:

76. l. 'S Scyllia, ki ebmellei szikeli vízre riaszt.

(Scyllaque, quae Siculas inguine terres aquas).

58. l. Sokszor az ih, ha kutyát lát, fut, farkasnak alajtva,

Nem tudván ki elől távozik örje neki.

(Saepe canem visum longe fugit, agna lupumque Credit et ipsa suam nescia vitat opem?)

57. l. Mit noha téssz, gondom levegőt használ evezővel.
(Quae tu cum praestes, remo tamen utar et aura).

Illyesek, elhiszem, a' szerző előtt elég világosak, de nem egyszersmind az olvasó előtt is, kivált ha nem látja átellenben az eredeti textust.

Szenczy Imre.

(Vége következik).

Magyar tudós társaság.

— Az academia' igazgató tanácsa, miután m. évi novemberben, a' társaság' nagygyűlése alkalmával, teljes számu ülest nem tarthatván, némelly előleges es halaszthatatlan tárgyakat csak ideiglen látott el: f. évi februarius' 25. és martius' 8. Pozsonyban tartotta rendes üléseit. Ezekben I. Olvastatott a' fug-nádor-pártfogó' k. levele a' két elnöknek 1838-re történt királyi megerősítéséről. — II. Az elnökség a' penztárnak esztendő közben kétszer történt veletlen megvizsgáltatásáról tudósítá a' gyűlést, mi szerint penz, számoló könyvek 's az alapítvány- es kötelezőlevelek tökéletes rendben találtattak. — III. A' penztári hivatal' számadásai 1838ról az igazgatóság által bizottsági végvizsgalat alá vetetven, irántok semmi észrevétel elő nem fordult. E' számadások' kivonata az azon évi társasági munkálatokrol szóló jelentéssel együtt még a' nov. 23kai tanácskozó üléseblől terjesztetett a' törvényhatóságok elebe, 's nyomtatásban a' közönséggel is közöltetett. — IV. A' penztári hivatal' f. é. febr. 16d. költ tudósítása szerint a) 1839-ben a' főpenztár' egész évi bevétele 24,082 ft 6 $\frac{1}{2}$ kr. volt, kiadása 20,955 ft. 28 kr. Az így keletkezett maradvánnyal a' folyó évi februarius' 15ig volt bevetel 3446 ft 38 $\frac{1}{2}$ krt, az idei kiadás ugyan azon napig 1711 ft 13 krt tevén, a' fő penztár'

állapítja febr. 16. volt 1735 ft 25%₁₀ kr. A' kamattartozék a' m. év' végén 6306 ftot tevén, a' mult évre csak 2000 ft tőkésíthetett. b) Szinte 1839-ben a' nyomtatási vagyis mellekpénztár' bevétele 10.972 ft 14%₁₀ kr., kiadása 6.811 ft 34%₁₀; mihez új év ota 2980 ft 17 kr kiadás járulván, febr. 15. a' mellekpénztárban 1.180 ft 52%₁₀ kr. volt. — V. Följelenítették a' társaság pénzalapjának az 1838-diki septemberi gyűlés ota lett öregbedései, u. m. 1. P. Gegő Elek' küldeménye 80 vft. 2. Missics István muzslai plebánus' hagyománya 80 pft. 3. D. Viola Jozsef' küldeménye 75 pft. 4. Drnovszky Ferencz pogrányi plebánus' ajándéka 10 db arany. Továbbá 5. Egyed Antal apát „P. Ovidius Naso pontusi levelei” című fordításából 400 példányt ajándékozott (péld. ára 30 kr ep.), azon megjegyzéssel, hogy a' belőlök bejövendő pénz az academia által megindított régi classicusok' fordításai' kiadására fordítassék. 6. Peregriny Elek, Magyarok' történetei című munkáskájából 50 példányt adott által Eggenberger Jozsef könyvárosnak, ki azok áruul 20 pft fizetett a' fő pénztárba. 7. Horváth Endre' hagyománya 800 vftban, mellynek tiszta kamatai azonban csak a' boldogult mostohája' halála után foly a' társaság' pénztárába. 8. Helmezy Mihály a' Berzsenyi Dániel' versei első kiadásából származott tiszta hasznót 200 pftban tette le, azon megjegyzéssel, hogy annak kamatai évenként a' könyvkiadási pénztárba folyjanak. Azon adakozók, kik az említett munka' kiadásához költséggel járultak, a' következők: a) a' pesti középponti papnevelő ház' akkori nevendékei közül: b. Barkoczy László, most szekesfejevári püspök, Tatay János most lövői plebánus Sopron mellett, Baricz Mihály nváradi deák szertartásu pap, Fejér Antal károlyfejevári növ., Schwartz Jozsef veszpremi növ., Flizár György, most murakereszturi apát, Zombory János kaloecsi növ., Fábry Ignác most esanádi kanonok; Vojvodich Mihály diakovári növ., Keller Gábor zirczi növ., Szabó Chysostom szinte cisterci, Guzmics Izidor utóbb bakonybeli apát, Tomicza János zágrábi növ., Kotró Pál ugocsi főesperes és Hering Ignác szatmári növ. b) A' világiak közül Helmezy Mihály és Siskovics József most zemplényi főispáni helytartó. — 9. Gorove László, Lajos és Károly 1000 pftnyi jutalomalapítványának kezelése elfogadtatván: az, az abbeli eljárás végett, a' legközelebbi XId. nagy gyűléshez utasított. — VI. Hasonlóképp följelentetett a' könyvtár' nevelésére tett három nagyobb rendű ajánlat, u. m. 1. gr. Batthyány Gusztáv rohonezi gyűjteménye, melly közel 30 ezer darabból áll; 2. gróf Batthyány Kázmér' kisberki gyűjteménye 2660 darabbal, 's 3. Horváth Endre' hagyományából 677 kötet. — VII. A' nagy gyűlés által nyomtatás végett felterjesztett következő kéziratoknak tiszteletdíj határozatott: 1. Székács József és Taubner Károlynak a' Hellen classicusok' gyűjteménye számára fordított Plutarch' paralleláért ivétől három arany. 2. Szabo Istvan-

Az Athenaeumból hetenként kétszer, úgymint esőtörtékön és vasárnap, jelenik meg egy iv: társából, a' Figyelmezőből, minden kedden egy iv, velimen. Ara a' kettőnek helyben kihordással, 5 ft; postán, nyomtatott boríték alatt 5 ft. 48 kr. ep. Évnyegyenként is válthatni példányt 2 ft. 30 kr. és postán 3 forintot. Kiadó hivatal Pesten, Zöldfa utca, 267. sz.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.

nak, szinte a' Hellen classicusok' gyűjteményébe szánt „Szikrákért a' hellen szonokokból” ivétől hasonlólag három arany. 3. Kazinczy Gabornak a' Külföldi Játékszinbe szánt „Epigramm” vigjáték fordításaért ivenként egy arany. 4. D. Soltész Jánosnak „Az ember' szelleme” Hartmann utáni munkájaért két arany ivenként. — VIII. Az Evkönyvek negyedik kötetére, úgy némelly régiségek' rajzoltatására; valamint IX. a' társaság pénzügyjteménye' felállítására és nevelésére költség rendeltetett. — X. A' játékszini küldöttségnek folyó évre 300 ft adatott rendelkezése alá. — XI. A' Xd. nagy gyűlés' javaslatára a' természettudományi osztály egy vidéki rendes taggal neveltetni határozatván, az ajánlott három lev. tag közül köz akarattal Tarczy Lajos, a' természettan' r. prof. a' papai ref. collegiumban lön elválasztva. — XII. A' pénzügyjtemény' örévé, 300 ft fizetéssel, Luczenbacher János történetosztályi rendes tag nevezetett ki. — XIII. Báró Pronay Sándor igazgató tag' kimultával üresség tamadván az igazgató tanácsban, helybe egyetertőleg báró Pronay Albert, Pest vmegye' főispáni helytartója hivatott meg. — XIV. Az elnök és másod elnök a' rendszabások' kivanatához képest helyeikről lelépvn, köz akarattal megmarasztattak méltóságaikban, 's a' megerősítés' kieszközlesére ő fensége a' pártfogó keretett. — Vegre XV. jelentés készült a' társaság munkálatairól 1835 ota 's pénztára' mibenlétéről, 's az országosan egybegyűlt főrendek és karok' elebe terjesztes végett. — Az Elnök' rendelkezésből, Pozsonyban, martius' 9. 1840.

D. Schedel F. titoknak.

Epen most került ki sajtó alól:

Bibliographiai Értesítő

Magyarország és Erdély' számára. 1840. 1ső szám. Mind azon könyvek' címét magában foglalván, mellyek mult januariusban jelentek meg.

A' B. Értesítő havonként egyszer fog megjelenni és minden könyvkedvelőnek ingyen szolgáltatik. Költ, Pesten, februarius' végén.

Heckenast Gusztáv,
pesti könyváros és kiadó.

Vörösmarty Mihál

Újabb munkái

első kötete, melly a' szerző újabb verseit foglalja magában, szinte elhagyja a' sajtót. Ara ez első kötetnek 1 ft 20 kr. pengőben.

Ezt követi nem sokára még 5 kötet. Szerezhető Eggenberger, Heckenast 's más hiteles könyvárosoknál a' hazában.